شرایط زندگی و تعداد مطلوب فرزندان در شهر تهران

امیر عرفانی[1*]، جواد شجاعی[2]

۱. دانشکده علوم، دانشگاه نیپیسینگ (Nipissing)، نورت بی، کانادا
۲. کمیته مطالعات و پایش سیاست های جمعیتی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، تهران، ایران

نشریه پایش
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۲/۲۳
سال هفدهم، شماره سوم، خرداد ـ تیر ۱۳۹۷ صص ۳۱۴-۳۰۷
[نشر الکترونیک پیش از انتشار- ۲۶ اردیبهشت ۹۷]

چکیده

مقدمه: آگاهی از تعداد مطلوب (ایده‌آل) فرزندان، به تدوین سیاستهای جمعیتی واقع‌گرایانه و موثر کمک می کنند. میانگین تعداد مطلوب فرزندان مردان و زنان جوان متاهل ساکن شهر تهران با توجه به شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی در این مقاله بررسی شد.

مواد و روش کار: این پژوهش متکی بر داده‌های پیمایش ۱۳۹۱ نیات باروری شهر تهران (حجم نمونه = ۲۲۶۷) است که در جمعیت زنان و مردان متاهل زیر ۳۶ سال ساکن مناطق ۲۲ گانه شهر تهران اجرا شد. میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی برای کل جمعیت و به تفکیک زیر گروههای اقتصادی- اجتماعی جمعیت مورد مطالعه برآورد شد.

یافته ها: بر اساس یافته‌ها، میانگین تعداد فرزندان مطلوب در شرایط زندگی واقعی و ایده‌آل زندگی به ترتیب ۱/۶ و ۲/۲ فرزند اظهار شده است. با افزایش سطح تحصیلات، سن ازدواج و درآمد و با کاهش دینداری، تعداد مطلوب فرزند کاهش می‌یابد. همچنین، ساکنین مناطق جنوبی تهران تعداد فرزندان مطلوب بیشتری را اظهار کردند.

بحث و نتیجه گیری: یافته‌های پژوهش نشان داد که تعداد مطلوب فرزندان زوجین جوان متاثر از شرایط زندگی آنها شکل می‌گیرد. لـذا، موفقیت سیاستهای تشویق موالید منوط به ایجاد تغییرات در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی به نحوی است که فرزندآوری زوجین جوان را تسهیل کند.

کلیدواژه: باروری، فرزندآوری، تعداد مطلوب فرزند، شرایط زندگی

کد اخلاق: Nipissing University Research Ethics Board File number: 12-06-11

* نویسنده پاسخگو: دانشکده علوم، دانشگاه نیپیسینگ (Nipissing)، نورت بی، کانادا
E-mail: amire@nipissingu.ca

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

مقدمه

پس از جنگ ایران و عراق، سیاست تحدید موالید در مقیاس وسیعی در ایران به اجرا درآمد؛ بطوری که سطح باروری با سرعتی کم سابقه از ۶/۳ فرزند به ازای هر زن در سال ۱۳۶۵ به حدود ۲/۱ فرزند در سال ۱۳۷۹رسید و در سال ۱۳۸۵ به زیر سطح جانشینی (۱/۸۹ فرزند) کاهش یافت و در نهایت در سال ۱۳۹۰ به ۱/۷۵ فرزند به ازای هر زن رسید [۱،۲]. از اینرو، ایران در سه دهه اخیر شاهد کاهش چشم‌گیری در نرخ باروری بوده است. هر چند در دهه کنونی سرعت کاهش باروری نسبت به دهه‌های قبل کمتر است، اما هنوز باروری زیر حد جایگزینی را تجربه می‌کند. این کاهش باروری، در استان‌های توسعه‌یافته چشم‌گیرتر است. برای مثال، میزان باروری کل برای زنان شهر تهران در سال ۱۳۸۸ به ۱/۶ فرزند و در سال ۱۳۹۳ به ۱/۳ فرزند به ازای هر زن رسیده است[۳]. در کشورهایی که باروری زیر سطح جانشینی را تجربه می کنند، توجه به تمایلات و مطلوب های باروری اهمیت ویژه‌ای دارد. زیرا تمایلات و مطلوب های باروری عوامل بلافصل در تصمیم‌گیری برای فرزندآوری می‌باشند[۷-۴]. فرض بر این است که تعداد مطلوب فرزند مبنای رفتار باروری بوده و بر تعداد واقعی فرزند موثر است. بر این اساس، افراد سعی می‌کنند مطلوب های خود را به واقعیت تبدیل کنند. هر چند ممکن است مطلوب در بستر زمان و شرایط زندگی متحول شده و به طور کامل به واقعیت تبدیل نشود، اما تعداد مطلوب فرزند و مقایسه آن با تعداد واقعی می‌تواند به درک بهتر رفتار باروری کمک کند. مطالعات نشان داده‌اند که باروری واقعی کمتر از ترجیحات اولیه است[۸]. بر این اساس، ترجیحات مردم برای فرزندآوری بینش ما را از روند باروری در آینده ارتقای داده و ما را در پیش‌بینی روندهای آینده و اتخاذ سیاستهای جمعیتی یاری خواهد رساند. از اینرو، هدف این تحقیق شناخت تعداد مطلوب فرزند (یکی از شاخصهای ترجیحات باروری) زوجین جوان است، چرا که میزانهای آینده باروری کشور بشدت متاثر از رفتار باروری آنها است. در این مقاله قصد داریم میانگین تعداد فرزندان مطلوب را با توجه به شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی برآورد نماییم و تفاوتهای اجتماعی و اقتصادی و جمعیتی آن مورد بررسی قرار گیرد. بدون شک، یافته‌های این پژوهش برای سیاستگذاری‌های جمعیتی که تشویق موالید را تعقیب می‌کنند مفید خواهد بود، از آن جهت که میزانهای مطلوب باروری را با توجه به شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی مردم بایستی متصور بود.

مواد و روش کار

این پژوهش از داده‌های پیمایش ۱۳۹۱ نیات باروری تهران استفاده می‌کند. پیمایش نیات باروری در بین ۲۲۶۷ نمونه از میان جمعیت زنان متاهل زیر ۳۶ سال و مردان متاهل دارای همسر(در سن زیر ۳۶) که ساکن تمامی مناطق ۲۲ گانه شهر تهران بوده‌اند، اجرا شد[۹]. بر اساس پرسشنامه استاندارد شده پیمایش نیات باروری، داده‌های مربوط به ویژگیهای اقتصادی اجتماعی پاسخگویان و همسرانشان، ترجیحات باروری و تنظیم خانواده، نیات باروری و دلایل نخواستن فرزند در آینده بصورت مصاحبه رودررو در درب منازل نمونه های انتخابی توسط پرسشگران آموزش دیده زن و مرد جمع‌آوری گردید. نمونه‌ها بر اساس روش نمونه‌گیری دو مرحله‌ای خوشه‌ای طبقه‌ای تصادفی و با احتمال انتساب متناسب با حجم جمعیت در خوشه‌های انتخابی به شرح زیر برگزیده شدند. از کل جمعیت مورد مطالعه در شهر تهران، یک نمونه ۲۴۴۷ نفری از خانوارهای دارای زن متاهل ۱۵-۳۵ ساله با استفاده از طرح نمونه-گیری چند مرحله‌ای طبقه‌بندی خوشه‌ای انتخاب شدند. در مرحله اول، تعدادی از حوزه‌های سرشماری از هر یک از مناطق مسکونی انتخاب گردیدند. درمرحله دوم، تعدادی بلوکهای مسکونی از داخل هر یک از حوزه های سرشماری از پیش انتخاب شده برگزیده شدند. انتخاب حوزه‌های سرشماری در هر یک از مناطق مسکونی (طبقه) و انتخاب بلوکهای مسکونی (خوشه) در هر یک از حوزه‌های منتخب بر اساس احتمال متناسب با میزان جمعیت (Probability proportion to the population size) در مناطق، حوزه‌ها و بلوکها انجام گردید. چارچوب نمونه‌گیری برای انتخاب حوزه‌های سرشماری و خوشه‌های مسکونی از سرشماری سال ۱۳۸۵ ایران گرفته شده‌است. در مرحله سوم، تعداد ثابتی از خانوارها (۱۵ خانوار) از هر خوشه با روش نمونه‌گیری تصادفی نظام مند و از روی لیست خانوارهای درون هر خوشه، که پیش از آغاز مصاحبه توسط پرسشگران تهیه گردید، انتخاب شدند. از هر خانوار منتخب با یک زن واجد شرایط و یا با همسرش مصاحبه شد. از کل نمونه‌های انتخابی (۲۴۴۷ نفر) ۲۲۶۷ مصاحبه با زنان و مردان متاهل از خانوارهای انتخابی بطور موفقیت‌آمیز تکمیل شد (۹۳/۰ درصد). از جمله دلایل اصلی برای عدم پاسخگویی ۷ درصد از نمونه انتخابی به ترتیب عدم دسترسی علی‌رغم چندین بار مراجعه به درب منازل و یا امتناع از انجام مصاحبه بود. با این حال، تحلیلهای مقدماتی نشان داد که نمونه‌های مفقوده (Missing) به طورکاملا

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

تصادفی (Missing Completely at Random) از تمامی زیر گروه‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی در جمعیت مورد مطالعه بوده و لذا اریب و خطایی در نمونه ایجاد نکرده‌اند. محدود کردن نمونه مطالعه به زنان متاهل زیر ۳۶ سال و مردان متاهلی که با زنان در این گروه سنی زندگی می‌کنند، از آن جهت است که تمایلات و ترجیحات باروری این افراد بیشتر متاثر از شرایط کنونی آنها و وضعیت آینده نزدیک خود و جامعه دارد. در حالیکه تمایلات و ترجیحات باروری افراد غیر متاهل جوان بیشتر تابع هنجارهای اجتماعی و تمایلات و ترجیحات باروری افراد متاهل میانسال و سالخورده بیشتر تابعی از تعداد فرزندان زنده آنها است. از این رو سطح باروری آینده جامعه بیشتر به تمایلات و ترجیحات باروری جمعیت مورد مطالعه بستگی دارد. دلیل انتخاب شهر تهران برای این مطالعه نیز سطح باروری بسیار پایین آن و ترکیب جمعیتی آن و محدودیت مالی برای اجرای یک پروژه ملی بود. شهر تهران یک ششم جمعیت ایران را تشکیل می‌دهد، که تقریبا از تمامی گروهای اقتصادی-اجتماعی، جمعیتی و قومی جمعیت ایران را در خود جای داده‌است. بنابراین، نمونه مورد مطالعه تا حد زیادی جمعیت شهری ایران را نمایندگی می‌کند. تعداد مطلوب فرزندان یکی از سنجه‌های ترجیحات باروری است که کمتر وابسته به بعد کنونی خانوار پاسخگو است. برای دست‌یابی به تعداد مطلوب فرزندان، از پاسخگو خواسته شد تا صرف‌نظر از تعداد فرزندان کنونی‌اش یک وضعیت فرضی را تصور کند که در آن پاسخگو در یک شرایط کاملا ایده‌آل اجتماعی و اقتصادی زندگی می‌کند؛ آنگاه در این شرایط ایده‌آل مایل است چه تعداد فرزند در طول زندگی زناشویی‌اش داشته باشد. در پرسش بعدی از او پرسیده شد که در شرایط واقعی کنونی چند فرزند مایل است در طول عمرش داشته باشد. میانگین تعداد فرزندان مطلوب به تفکیک شرایط ایده‌آل و شرایط واقعی زندگی و برحسب تعداد واقعی فرزندان زنده پاسخگویان محاسبه شده است. معمولا بین تعداد فرزندان واقعی و مطلوب رابطه‌ای نزدیکی وجود دارد. دلیل این رابطه دوچیز است. نخست اینکه، پاسخگویانی که خواهان خانواده بزرگتری هستند، مایلند تعداد فرزندان بیشتری داشته باشند. دوم، پاسخگویان ممکن است که تعداد مطلوب فرزندان‌شان را با توجه به تعداد واقعی فرزندان کنونی‌شان تعدیل و گزارش کنند. یعنی با افزایش تعداد واقعی فرزندان، تعداد مطلوب فرزندان نیز افزایش می‌یابد. همچنین ممکن است پاسخگویانی که دارای خانواده بزرگی هستند (تعداد فرزندان بیشتری دارند) - که بطور متوسط مسن‌تر از پاسخگویانی هستند که خانواده‌های کوچکتری دارند – به خاطر نگرش‌هایشان نسبت به زندگی و فرزند که طی سالهای زندگی شکل گرفته است، تعداد مطلوب فرزندان بیشتری را ترجیح بدهند. با وجود احتمال وقوع چنین توجیحات عقلی (Rationalization) در تعیین کردن تعداد مطلوب فرزندان، غالبا تعداد مطلوب فرزندان گزارش شده توسط پاسخگویان کمتر از تعداد واقعی فرزندان کنونی فرد است.

یافته‌ها

جداول ۱ و ۲ توزیع پاسخگویان را بر حسب تعداد و میانگین تعداد مطلوب فرزندان به تفکیک تعداد واقعی فرزندان، به ترتیب در شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی نشان می‌دهند. صرف‌نظر از پاسخگویان دارای هیچ فرزند، میان تعداد فرزندان واقعی و مطلوب رابطه مستقیم وجود دارد. یافته‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که ۸۹ درصد پاسخگویان دو فرزند (۵۳ درصد) و یا یک فرزند (۳۶ درصد) را به عنوان تعداد فرزندان مطلوب در شریط *واقعی* اظهار کرده‌اند، در حالیکه ۸۴ درصد پاسخگویان در جدول ۲ اظهار کرده‌اند که با فرض تحقق شرایط ایده‌آل زندگی، آنها دو فرزند (۵۷ درصد) و یا ۳ تا ۴ فرزند (۲۷ درصد) در طول زندگی‌شان می‌خواهند. میانگین تعداد فرزندان مطلوب در بین کل پاسخگویان برای شرایط واقعی و مطلوب به ترتیب ۱/۶ و ۲/۲ فرزند اظهار شده است (جداول ۱و ۲). یعنی چنانچه شرایط یک زندگی ایده‌آل برای پاسخگویان فراهم شود تعداد مطلوب فرزندان با یک رشد ۳۶ درصدی مواجه خواهد شد. یافته‌ها به تفکیک تعداد واقعی فرزندان در جدول ۱ نشان می‌دهد که در میان پاسخگویان دارای سه یا بیشتر از سه فرزند، میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی ۲/۸ فرزند است، در حالیکه این میانگین در بین پاسخگویان بدون فرزند ۱/۳ فرزند است. با فرض زندگی در شرایط ایده‌آل، میانگین تعداد مطلوب فرزندان زنان دارای ۳-۴ فرزند و افراد بدون فرزند به ترتیب به ۳/۲ و ۱/۹ فرزند افزایش می‌یابد (جدول ۲). مقایسه یافته‌های دوجدول ۱ و ۲ همچنین نشان می‌دهد، چنانچه پاسخگویان در شرایط ایده‌آل زندگی کنند، میانگین تعداد مطلوب فرزندان آنها همواره بیشتر از تعداد واقعی فرزندان آنها است، در حالیکه با لحاظ کردن شرایط واقعی کنونی زندگی، میانگین تعداد مطلوب فرزندان پاسخگویان دارای ۳ فرزند به میزان ۰/۲ فرزند کمتر از تعداد واقعی فرزندان آنها است. با توجه به شرایط واقعی جامعه، از میان کل پاسخگویان بدون

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

فرزند در جدول ۱، حدود ۱۵ درصد هیچ فرزند و ۴۵ درصد یک فرزند را به عنوان تعداد مطلوب فرزند اظهار کرده‌اند، در حالیکه این درصدها برای پاسخگویان بدون فرزند در شرایط ایده‌آل زندگی به ۵ و ۲۵ درصد کاهش می‌یابد (جدول ۲).

جدول ۳ میانگین تعداد مطلوب (در شرایط واقعی و ایده‌آل) و تعداد کنونی فرزندان را به تفکیک ویژگیهای پیشینه‌ای پاسخگویان نشان می‌دهد. در حالیکه میانگین تعداد کنونی فرزندان پاسخگویان ۱/۰ فرزند است، تعداد مطلوب فرزندان برای شرایط واقعی و شرایط ایده‌آل زندگی به ترتیب ۱/۶ و ۲/۲ فرزند می‌باشد. میانگین‌های تعداد مطلوب فرزندان در میان گروههای سنی مختلف تفاوت زیادی ندارد. همچنین تفاوت ناچیزی بر حسب جنس دیده می‌شود، اگرچه میانگین تعداد مطلوب فرزندان اظهار شده توسط زنان ۰/۱ فرزند بیشتر از میانگین‌های اظهار شده توسط مردان است. با این وجود تفاوت زیادی در میانگین تعداد مطلوب فرزندان بر حسب سایر ویژگیهای پاسخگویان دیده می‌شود. بین میانگین تعداد مطلوب فرزندان و سن ازدواج، سطح تحصیلات و درآمد پاسخگویان رابطه معکوس وجود دارد. بطوریکه با افزایش سن ازدواج، و سطح تحصیلات و درآمد میانگین تعداد مطلوب فرزندان کاهش می‌یابد. برای مثال، میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی از ۲ فرزند در بین پاسخگویان با تحصیلات زیر دیپلم تا ۱/۵ فرزند در میان دارندگان تحصیلات دانشگاهی در نوسان است. تفاوت میان پاسخگویان شاغل و غیرشاغل در میانگین‌های تعداد مطلوب اندک است. با این حال، در مقایسه با پاسخگویان غیرشاغل، شاغلین برای شرایط واقعی و ایده‌آل زندگی بطور متوسط ۰/۲ و ۰/۱ تعداد مطلوب فرزندان کمتری را اظهار کرده‌اند. سایر یافته‌های جدول ۳ نشان می‌دهد با کاهش اهمیت دین در زندگی پاسخگویان، میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی و ایده‌آل به ترتیب از ۱/۸ و ۲/۴ فرزند به ۱/۳ و ۱/۸ فرزند کاهش می‌یابد. همچنین تفاوت قابل توجه‌ای در میانگین‌های تعداد مطلوب بر حسب منطقه سکونت پاسخگویان ملاحظه می‌شود. بطوریکه، ساکنین مناطق پایین شهر تهران تعداد فرزندان مطلوب بیشتری را نسبت به پاسخگویان ساکن در مناطق بالا و میانی تهران اظهار کرده‌اند.

جدول ۱: توزیع درصد پاسخگویان بر حسب تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی کنونی و میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی کنونی به تفکیک تعداد فرزندان در حال حاضر زنده: تهران ۱۳۹۱

تعداد فرزندان مطلوب در شرایط واقعی کنونی	تعداد فرزندان در حال حاضر زنده*				
	۰	۱	۲	۳+**	کل
۰	۱۴/۹	۰/۷	۰/۲	۰/۰	۵/۰
۱	۴۴/۶	۵۰/۸	۵/۳	۳/۹	۳۵/۸
۲	۳۹/۲	۴۷/۱	۸۷/۰	۲۹/۴	۵۳/۴
۳+	۱/۳	۱/۴	۷/۵	۶۶/۷	۵/۸
کل	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
تعداد پاسخگویان	۷۱۷	۹۰۱	۵۴۶	۱۰۳	۲۲۶۷
میانگین تعداد فرزندان مطلوب در شرایط واقعی کنونی	۱/۳	۱/۵	۲/۰	۲/۸	۱/۶

توجه: * تعداد فرزندان زنده شامل حاملگی زنان در زمان مصاحبه نیز می شود. ** شامل ۱۷پاسخگو با ۴ فرزند زنده می‌باشد.

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

جدول ۲: توزیع درصد پاسخگویان بر حسب تعداد فرزندان مطلوب در شرایط ایده آل، و میانگین تعداد فرزندان مطلوب در شرایط ایده‌آل به تفکیک تعداد فرزندان در حال حاضر زنده: تهران ۱۳۹۱

تعداد فرزندان مطلوب در شرایط ایده‌آل	تعداد فرزندان در حال حاضر زنده*				
	۰	۱	۲	۳+**	کل
۰	۵/۴	۰/۶	۰/۷	۰/۰	۱/۴
۱	۲۵/۳	۱۸/۲	۳/۵	۲/۹	۱۴/۴
۲	۵۳/۳	۶۱/۲	۵۹/۷	۲۶/۵	۵۷/۱
۳	۹/۹	۱۴/۶	۲۱/۸	۳۳/۳	۱۶/۰
۴+	۶/۰	۵/۴	۱۴/۳	۳۷/۳	۱۱/۱
کل	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰	۱۰۰/۰
تعداد پاسخگویان	۷۱۸	۹۰۰	۵۴۶	۱۰۳	۲۲۶۷
میانگین تعداد فرزندان مطلوب در شرایط ایده آل	۱/۹	۲/۱	۲/۵	۳/۲	۲/۲

توجه: * تعداد فرزندان زنده شامل حاملگی زنان در زمان مصاحبه نیز می‌شود. ** شامل ۱۷پاسخگو با ۴ فرزند زنده می‌باشد.

جدول ۳ : میانگین تعداد کنونی فرزندان و تعداد مطلوب در شرایط ایده‌آل و شرایط واقعی به تفکیک ویژگیهای زمینه‌ای پاسخگویان: تهران، ۱۳۹۱

ویژگیهای فردی پاسخگویان	میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط ایده‌آل	میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی	میانگین تعداد کنونی فرزندان
جنسیت			
مرد	۲/۱	۱/۶	۰/۹
زن	۲/۲	۱/۷	۱/۱
سن			
۲۴-۱۵	۲/۳	۱/۶	۰/۳
۲۹-۲۵	۲/۰	۱/۵	۰/۷
۳۴-۳۰	۲/۲	۱/۶	۱/۱
۴۹-۳۵	۲/۳	۱/۸	۱/۶
سن ازدواج			
کمتر از ۲۰ سال	۲/۵	۱/۹	۱/۶
۲۲-۲۰	۲/۲	۱/۶	۱/۰
۲۴-۲۳	۲/۱	۱/۵	۰/۹
۲۵سال و بیشتر	۲/۰	۱/۵	۰/۹
وضعیت اشتغال			
شاغل	۲/۱	۱/۵	۰/۹
غیر شاغل	۲/۳	۱/۷	۱/۲
سطح تحصیلات (سالهای تحصیل)			
دبیرستان و کمتر (۰ – ۱۱)	۲/۶	۲/۰	۱/۶
دیپلم (۱۲)	۲/۲	۱/۷	۱/۱
بالاتر از دیپلم (۱۳+)	۲/۰	۱/۵	۰/۸
اهمیت دین در زندگی			
خیلی مهم است	۲/۴	۱/۸	۱/۳
تا حدی مهم است	۲/۱	۱/۶	۱/۰
خیلی کم/ اصلا مهم نیست	۱/۸	۱/۳	۰/۸
سطح هزینه ماهانه خانوار (۱۰۰۰ تومان)			
پایین (کمتر از ۷۰۰)	۲/۳	۱/۷	۱/۰
متوسط (۷۰۱-۱۰۰۰)	۲/۱	۱/۶	۱/۰
بالا (بیشتر از ۱۰۰۰)	۲/۰	۱/۵	۱/۰
منطقه سکونت			
مناطق بالا	۲/۰	۱/۵	۱/۰
مناطق متوسط	۲/۰	۱/۵	۰/۹
مناطق پایین	۲/۵	۱/۸	۱/۲
کل	۲/۲	۱/۶	۱/۰

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این مقاله پژوهشی برآورد تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی و شرایط فرضی ایده‌آل زندگی و بررسی تفاوتهای اقتصادی- اجتماعی و جمعیتی تعداد مطلوب فرزندان بود. این مطالعه در جمعیت زنان و مردان متاهل و جوان ساکن مناطق ۲۲ گانه شهر تهران انجام گرفت. نتایج این تحقیق نشان داد که بین تعداد فرزندان در شرایط زندگی واقعی و شرایط زندگی ایده‌آل تفاوت معناداری وجود دارد. چنانچه شرایط کنونی واقعی زندگی بسوی یک شرایط ایده‌آل زندگی تغییر کند، زوجین جوان تعداد فرزندان بیشتری را آرزو می‌کنند. بررسی تعداد مطلوب فرزند بر حسب ویژگیهای افراد نشان داد که تعداد مطلوب فرزندان در گروههای سنی و جنسی پاسخگویان تفاوت قابل ملاحظه‌ای ندارد. اما، تعداد مطلوب فرزندان بر حسب سایر ویژگیهای پاسخگویان متفاوت است. بطوریکه، با افزایش سطح تحصیلات، تعداد مطلوب فرزندان کاهش می‌یابد. این یافته در تحقیقات دیگر نیز مشاهده شد[۱۰-۱۲]. در راستای تحقیقات دیگران [۱۳]، این پژوهش نشان داد که با افزایش سن ازدواج، میانگین تعداد مطلوب فرزندان کاهش می‌یابد، اگرچه با افزایش درآمد، میانگین تعداد مطلوب فرزندان کاهش می‌یابد. علاوه بر پژوهش حاضر، سایر مطالعات [۱۴] نیز نشان دادند که تعداد فرزندان مطلوب در بین شاغلین و غیرشاغلین تفاوت چندانی ندارند. با این وجود، در راستای سایر تحقیقات[۱۲]، یافته‌های این پژوهش نشان داد که با کاهش اهمیت دین در زندگی، میانگین تعداد مطلوب فرزندان در شرایط واقعی و ایده‌آل کاهش می‌یابد. همچنین، میانگین تعداد مطلوب فرزندان بر حسب منطقه سکونت افراد متفاوت بود. بطوریکه، ساکنین مناطق پایین شهر تهران تعداد فرزندان مطلوب بیشتری را نسبت به ساکنین مناطق بالا و میانی تهران دارند. این پژوهش به روشنی نشان داد که تعداد مطلوب فرزندان زوجین جوان متاثر از شرایط زندگی آنها شکل می‌گیرد. شرایط کنونی زندگی در جامعه شهری تهران بخصوص، موجب محدود شدن ترجیحات باروری و فرزندآوری زوجین جوان می‌شود. هر چه شرایط زندگی به معیارهای ایده‌آل نزدیکتر شود، زوجین جوان مایلند تعداد بیشتری فرزند داشته باشند. از این‌رو، هرگونه سیاستگذاری جمعیتی که هدف افزایش باروری را مدنظر دارد، ضروری است که به این نکته مهم توجه نماید که تمایلات فرزندآوری و ترجیحات باروری زوجین به شدت متاثر از شرایط اقتصادی و اجتماعی زندگی است[۴،۱۵]. لذا، ارتقای شاخصهای باروری منوط به ایجاد شرایط زندگی ایده آل، بخصوص تسهیل شکل‌گیری خانواده و امنیت شغلی، فرهنگی- اجتماعی و بهداشتی است.

سهم نویسندگان

امیر عرفانی: طراحی و اجرای طرح پیمایش نیات باروری تهران ۱۳۹۱، تجزیه و تحلیل داده ها و نگارش مقاله
جواد شجاعی: همکاری در اجرای طرح پیمایش نیات باروری تهران ۱۳۹۱، گردآوری داده ها، نگارش و ویرایش مقاله

تشکر و قدردانی

این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی «پیمایش نیات باروری شهر تهران» است که با حمایت مالی موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور و دانشگاه (Nipissing) کانادا در تابستان ۱۳۹۱ در شهر تهران اجرا شد.

منابع

1. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division. 2017. World Fertility Data 2017 (POP/DB/Fert/Rev2017).
2. Erfani A, McQuillan K. Rapid fertility decline in Iran: Analysis of intermediate variables. Journal of Biosocial Science 2008; 40: 459-478
3. Erfani A. Tehran Survey of Fertility, 2014: Final report. National Population Studies and Comprehensive Management Institute: Ministry of Science, Research, and Technology, Tehran, Iran, 2015. http://psri.ac.ir/fa/?page_id=584&language=fa-2 (no online access to the report).
4. Erfani A, Shojaei J. Proximate determinants of fertility intentions in Tehran, Iran. Journal of Population Association of Iran 2016; 10: 188-211
5. Schoen R, Astone NM, Kim YJ, Nathanson CA, Fields JM. Do fertility intentions affect fertility behavior? Journal of Marriage and the Family 1999: 61: 790- 799
6. Schoen R, Kim YJ, Nathanson C A, Fields J, Astone NM. Why do Americans want children? Population and Development Review 1997; 23: 333-358
7. Quesnel-Vallée A, Morgan PS. Missing the target? Correspondence of fertility intentions and behavior in

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

the United States. Population Research and Policy Review 2003; 22: 497-525
8. Bongaarts J. The end of the fertility transition in the developed world. Population and development review 2001; 28:419-443
9. Erfani A. Tehran Survey of Fertility Intentions, 2013: Final report. National Population Studies and Comprehensive Management Institute: Ministry of Science, Research, and Technology, Tehran, Iran, 2013. http://psri.ac.ir/fa/?page_id=584&language=fa-2 (No online access to the report)
10. Shahbazi A. Socioeconomic factors associated with fertility in the city of Nahavand, Iran. Quarterly Journal of Population 1999; 23-24: 58-77
11. Rashidi E. Socioeconomic factors influencing fertility in the city of Dehaghan, Iran. Quarterly Journal of Population 2001; 33-34: 1-21
12. Soroush M, Bahrani S. A study of relationship between religiosity, sex role attitude, attitude toward children and ideal and actual number of children. Women in Development and Politics 2013; 11: 189-208
13. Mahmodian H, Mahmodiani S. A comparative study of female and male attitudes to desired number of children. Women Strategic Studies 2014; 16: 97-124
14. Asgari-Nadoshan A, Hosseini H, Karimi H. A comparative study of determinants of fertility ideals of Kurdish women in the city of Sanandaj, Iran. Women Strategic Studies 2015; 67: 45-83
15. Erfani A. Low fertility intention in Tehran, Iran: The role of attitudes, norms, and perceived behavioral control. Journal of Biosocial Science 2017; 49: 292–308

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

ABSTRACT

Living conditions and ideal number of children in Tehran, Iran

Amir Erfani [1*], Javad Shojaei [2]

1. Faculty of Arts and Science, Nipissing University, North Bay, Canada
2. Population Policy Studies and Monitoring Committee, Supreme Council for Cultural Revolution, Tehran, Iran

Payesh 2018; 17(3): 307-314
Accepted for publication: 13 May 2018
[EPub a head of print-16 May 2018]

Objective (s): Information about ideal number of children enhances the development of realistic and effective population polices. This study aimed to estimate ideal number of children contingent on actual and ideal living conditions among young married individuals.
Methods: The study was based on representative data from the 2012 Tehran Survey of Fertility Intentions (n= 2267), conducted in the population of married women and men aged under 36 years who lived in the 22 districts of Tehran, Iran. Ideal numbers of children in actual and ideal living conditions were estimated for the study population and socio-economic sub-groups of the population.
Results: According to the results, the ideal number of children in actual and ideal living conditions were reported 1.6 and 2.2 children respectively. The ideal number of children declined with the rise of education, age at marriage, income, and being less religous. The ideal number of children varied by place of residence, where those lived in the southern districts of the city of Tehran reported higher number of ideal number for children.
Conclusion: The results of this study suggest that the ideal number of children of young couples is affected by their living conditions. So, the success of any pronatalist population polices depends on the improvement of couples' living conditions.

Key Words: Fertility, childbearing, ideal number of children, living conditions

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-18]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1397.17.3.10.8]

[*] Corresponding author: Faculty of Arts and Science, Nipissing University, North Bay, Canada
E-mail: amire@nipissingu.ca